

A döcögős ösvény széles úttá válik az elektronikus könyvpiar számára

Az elektronikus könyv ötlete a science fiction irodalomban ötven éve bukkant fel. A fejlődés a mind kisebb, ámde nagyobb teljesítményű számítógépek irányába hat. Az újságok, folyóiratok, magazinok gyorsan éltek az elektronikus megjelenés lehetőségével. Az internet és a web a bonyolult keresést is lehetővé tevő technikákkal elérhetővé tette ezt az álmot. Az első erőfeszítéseket Alan Kay tette 1960-ban.

Az elektronikus könyv kezdete

1998-ban tartották az első e-könyv konferenciát, amit az egyesült államokbeli *National Institute of Standards and Technology (NIST)* és a *National Information Standards Organization (NISO)* szponzorált. A konferencián mintegy 300 szoftver-, illetve hardvermérnök vett részt. Itt határozták el, hogy szabványosítani fogják az iparágat. A következő két konferencián (eddig összesen három ilyen volt) a résztvevők száma kb. ezerre nőtt; voltak közöttük könyvtárosok és könyvkiadók is.

Az új szakterület intenzív reklámot kapott:

- „Az elektronikus könyv forradalmasítja az olvasást.” [1]
- „Még csak a kezdetén vagyunk az elektronikus könyv pályafutásának, de nagy ívű, nagyon nagy ívű lesz.” [2]
- „A digitális jog előretörésével eltűnhetnek a könyvtárak, helyet adva az ftp-nek és a webszervereknek”. [3]

Az elektronikus könyv a *dot.com* idején debütált, amikor a gazdasági élet már az internet lázában égett. A korai elektronikus könyvek katalógusa a nagy könyvkiadók válogatott listáit tartalmazta. Az elérhető példányok drágák voltak, s nem voltak felhasználóbarátok.

2000-ben a születő iparág termékei már széles körben terjedtek, s igen népszerűvé váltak. 2000 márciusában *Stephen King* a *Riding the Bullet* c. könyvét publikálta: egy nap alatt 400 ezer példányt adott el az interneten. Még ebben a hónapban a *Microsoft* és a *Barnes and Noble* megalkotta az e-könyváruház ötletét. Óriási üzletet sejtettek benne.

2003 szeptemberében azonban a Barnes and Noble bejelentette, hogy felhagy az e-könyvekkel. A tapasztalat szerint nem várható a piac növekedése, mert az olvasási szokások nem az e-könyvet preferálják, hiányoznak a kiadói katalógusok.

Az e-könyvek második korszaka

Az utóbbi években a piac visszafogott növekedése volt tapasztalható. E-könyvcégeket adtak-vettek, néhány nagy cég, pl. a *Gemstar*, kiszállt a piacról.

Míg a nyomtatott könyvek dollármilliárdokat hoznak, az elektronikus könyvek forgalma 15 millió USD körül mozgott tavaly, ami 20–40%-os növekedést jelent.

Egy 20 céggel folytatott interjú szerint az alábbiakban foglalható össze a piac állapota:

- az e-könyvpiar még a kialakulás szakaszában van,
- van piacuk a tiszta szerzői jogú könyveknek,
- lassú piaci növekedés várható,
- új technológia válthatja fel a jelenlegi e-könyvmodellt.

A piac tehát optimista, bár számol a realitásokkal.

Nehézségek és akadályok

Invenció – mondja *Ray Kurzweil*. El kell kapni a hullámot! Nem az invenció hiányzik, hanem az idő nem alkalmas, mondja *Riordan*. Mindenesetre a következő problémákkal kell szembenézni.

Szabványok

Nagyon hiányoznak a világos, jó szabványok. Amíg nincsenek kompatibilis szabványok, a piac nem tud meglódulni. Szabványok nélkül az olvasónak nemcsak a címek és az eszközök között kell választania, hanem be kell rendezkednie valamennyi eszköz használatára. Ha az összes cég ugyanazt a szabványt alkalmazza, a piac is stabilizálódni fog. (A jelenlegi helyzet emlékeztet a CD-ROM-ok korai szakaszára: minden egyes meghajtó saját operációs rendszerrel dolgozott.). Egységesen érvényes szabvány nélkül nem tud jól működni a piac.

Digitális jogok

Védeni kell a tartalmat, a tartalom szerzőjét, ugyanakkor rugalmasan ki kell szolgálni az olvasót is. Ez pillanatnyilag az e-könyvpiac legfontosabb feladata. De nem csak technológiai és jogi kérdések merülnek fel. Olyan rendszert kell teremteni, amit az olvasó elfogad, és nem ingerli csalásra.

Úgy tűnik, a zeneipar sokkal jobb utat választott, mint a számítástechnika és az e-könyvpiac. Az iPod és más eszközök is rendelkezésre állnak, amelyek védik a zeneszerzők jogait, ugyanakkor megfizethető letöltést tesznek lehetővé a használók számára. Így 2004 augusztusában az *University of Minnesota* együttműködési szerződést kötött a *Real Networks*-szel, amely szerint 50 ezer diák tölthet le zenét a webről. Ez a megoldás azért jó, mert az illegális letöltés ellen hat, és tudatformáló ereje is van.

Tartalom

Korábban a kiadókon múlt, hogy partnerek-e az e-könyvpiacban. Manapság legalább keresik az együttműködés lehetőségét. Az *Amerikai Könyvkiadók Egyesülete* 2002-ben hozzákezdett, hogy külön nyilvántartást vezessen az e-könyvek értékesítéséről. Ez önmagában nagy lépés. Az *Open eBook Forum* a legkeresettebb könyvek listáját havonta elkészíti, és az e-könyvekről negyedévente készül statisztikai jelentés. Mindkettő megtekinthető a <http://www.openebook.org> honlapon.

Kezdetben az e-könyvkatalógusok a legnagyobb piaci szegmensre, a műszaki könyvekre, a tudományos fantasztikus irodalomra, a bestsellerekre koncentráltak. Ma már sokkal szélesebb a kínálat, s több kiadó vesz benne részt.

Árak

Az árak megállapítása is nagy gondot okoz. Megkötést jelent a szerzői jog, egyensúlyozni kell a profit és a vásárló által elfogadható ár között. Ma, amikor a cégek a weben kínálják a könyveiket, sokkal könnyebb összehasonlítani az árakat, s a vásárló így hozhatja meg döntését. Az árverseny az árak csökkenéséhez vezet.

Eszközök

A szakma a tyúk és a tojás problémája előtt áll: az eszköz a tartalom szolgálatában áll, a tartalom pedig az eszközében. A jelenlegi eszközök, amiken e-könyvet lehet olvasni, nem ideálisak. A későbbiekben az olvashatóság és az ár fog dönteni, hogy min olvasunk. A *Sony Libre*-nek van egy berendezése, ami elektronikus tintával működik. Ez megoldja a fő panaszt, hogy nehezen olvasható a szöveg, mert a korábbiaknál sokkal jobb képet nyújt. Ez, valamint a szabványos interfész és a hordozhatóság növelni fogja az e-könyvek piacát.

Integráció

Úgy tűnik, hogy az e-könyv szűk piacot jelent a számítástechnika világában. El kell készíteni a zökkenőmentes interfészt a látható könyv és az egyéb információk között.

Le kell győzni az olvasó ellenállását. Ha technikai fejlesztéssel megkönnyítik a használatot, a használók köre jelentősen szélesedni fog, ami óriási fejlődést tesz lehetővé.

Az iparon belül számos nehézség adódik a versengésből, a szerzett jogokból. Ezek akadályozhatják az integrációt, a fejlődést. Sok olyan érdek van, ami az együttműködést nagyon komplexsége teszi.

Erőteljes piac

A sikeres cégek megteszik saját lépéseiket a technikai és piaci fejlesztés területén. A *Safari.com* például a gyorsan változó technológiára koncentrált azzal a céllal, hogy a felhasználót megfogja; az *eReader.com* a technológia mellett a művek kiske-

reskedőjeként keresi a piacot. Mindketten a piac növelésén dolgoznak.

A Safari.com az informatikai szakembereket veszi célba attól a gondolattól vezérelve, hogy a tartalomnak meghatározó szerepe van. Adatbázisokat szolgáltat, amelyekhez nagyon jó keresési lehetőséget kínál. A legjobb információkat nyújtja a használóknak a legjobb pillanatban. Az eReader.com intenzív közvélemény-kutatást végez, és a demográfiai kutatások adatait használja fel annak érdekében, hogy a jövőbeni igényeket és szokásokat felmérje.

Mit gondoljunk a jövőről?

Elképzelhető, hogy nagy piaca lesz az e-könyvnek? Egy kibontakozó piachoz évi 20–40%-os bővülésre van szükség. Az Open e-Book Forum 2002-ben felmérést készített, a New York Cityben tartott könyvkiállítás közönsége körében. Az interneten is elérhető eredmény világosan mutatja, hogy van érdeklődés az e-könyv iránt. A megkérdezettek 70%-a mondta azt, hogy valószínűleg venne ilyen, ha bármilyen számítógépen olvasható lenne. Ez magas érdeklődésnek számít, azonban láthatók a korlátok is. Vajon különbséget tudnak-e tenni az olvasók a Gutenberg-projekt vagy a „Történelmi e-könyvprojekt” ajánlata között? Nem mindegy, hogy speciális e-könyvolvasó berendezésre van-e szükség, vagy bármilyen számítógépen olvashatóak az e-könyvek. Ez a megkülönböztetés fontos az ipar szemszögéből; kérdéses, hogy az olvasó törődik-e vele.

Az e-könyv olvasóinak demográfiai megoszlása szintén fontos tényező. A korábbi években számított a technikai fölkészültség is. Főleg „technicizált” férfiak olvasták őket, s mérlegeltek a tartalom és a kiadók között a választásnál. A kereskedők jelentései szerint az elmúlt években differenciálódott az ízlés, egyre több nő olvassa az e-könyveket. Szélesedett az életkori paletta is.

Arra számítanak, hogy az 1980 és 1995 között született generációk érdeklődnek majd az e-könyvek iránt. Ez csak az USA-ban 57 milliónál több embert jelent. Ők azok, akik a számítógépeken nőttek fel, mobiltelefon, PDA-t és más elektronikus eszközöket használnak. Ők már nem csak a nyomtatott könyveket akarják olvasni. Előttük az e-könyv és más digitális eszközök között is elmosódik a különbség.

Ha az ipar meg tudja fogni azokat a felhasználókat, akik hozzászoktak a hordozható, többcélú berendezésekhez, meg tudja növelni az igényeket. De mielőtt ez megtörténik, számos nehéz, komplex feladatot kell megoldani a digitális jog, a tartalom, a szabványok területén.

Mi a helyzet a könyvtárakkal?

A digitális világ itt van, a könyvtárak pedig ennek a közepén állnak. *Michael Gorman* azt mondja: úgy tűnik, ez a korszak sokkal inkább fejlődési, mint forradalmi korszak. Hisztéria és túlzások nélkül kell megélnünk. A könyvtárban adaptálnunk kell az új technikát, méghozzá úgy, hogy a technika szolgáljon bennünket. A technika nem ad mindenre választ. A könyvtárak túl fontosak ahhoz, hogy a kiadók mellőzzék őket: a kiadók lesznek azok, akik a könyvtár ajtaján fognak kopogni.

Irodalom

1. GATES, B.: E-books. = Executive Excellence, 18. köt. 4. sz. 2001. p. 17.
2. O'LEARY, M.: E-book scenarios. = Online, 25. köt. 1. sz. 2001. p. 62.
3. DIPERT, B.: Has paper's time passed? = EDN Europe, 48. köt. 9. sz. p. 26.

/HERTHER, Nancy K.: The e-book industry today: a bumpy road becomes an evolutionary path to market maturity. = The Electronic Library, 23. köt. 1. sz. 2005. p. 45–53./

(*Wéber Katalin*)